

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Проголошення України соціальною державою вимагає провадження політики, зорієнтованої на створення умов для реального забезпечення та здійснення соціально-економічних прав людини. Одним з ключових напрямів в цій діяльності є створення потужної пенсійної системи в державі, здатної забезпечити гідний рівень доходів особам, які досягли пенсійного віку та припинили трудову діяльність.

Так, згідно ст. 46 Конституції України проголошено право громадян на соціальний захист, яке гарантується загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням, державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ та організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення [1, ст. 46].

Існують різні форми соціального захисту. Однією з таких форм є недержавне пенсійне забезпечення. Базовими нормативно-правовими актами, що регулюють відносини, пов'язані з провадженням недержавного пенсійного забезпечення в системі соціального захисту України, є Конституція України, Закони України «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про банки і банківську діяльність», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Так, відповідно до положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» недержавне пенсійне забезпечення законодавчо вважається третім рівнем національної пенсійної системи, який повинен надати можливість громадянам здійснювати добровільні накопичення на старість [2, ч. 1 ст. 2].

Недержавне пенсійне забезпечення перебуває у безпосередньому зв'язку з правом соціального захисту населення. Конституція України, закріплюючи право на соціальний захист, не визначає, що цей захист повинен забезпечуватися виключно через систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, під якою розуміють складову частину системи накопичувального пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні

пенсійних накопичень, з метою отримання їх учасниками додаткових пенсійних виплат.

Гуцалова Ю. Е. зазначає, що складний сучасний соціально-економічний стан країни та стратегія розвитку, спрямовані на розбудову соціальної ринкової економіки, які вимагають виваженого підходу до управління державними фінансами, визначення раціональних методів фінансового забезпечення пенсійної системи як вагомого інструменту реалізації економічної та соціальної політики держави [3, 92]. Сутність недержавного пенсійного забезпечення охоплюється двома аспектами – соціальним та економічним. Соціальна сутність полягає в тому, щоб держава вирішила одну з найважливіших соціальних проблем – задоволення гідного пенсійного забезпечення населенню країни. Економічна сутність – слугує потужним імпульсом для зростання обсягів інвестицій шляхом використання приватних пенсійних активів, спрямовуючи їх на інвестування економіки країни. Недержавне пенсійне забезпечення має на меті надати достатні матеріальні засоби особам, які досягли пенсійного віку, отримувати поряд з гарантованою державою пенсією додаткову недержавну за рахунок зроблених ними внесків до недержавного пенсійного фонду, страхової організації або на пенсійний депозитний рахунок до банківської установи.

Недержавне пенсійне забезпечення ґрунтується на загальних і спеціальних принципах. Усі принципи взаємозалежні і утворюють систему, своєю взаємодією забезпечують ефективність системи недержавного пенсійного забезпечення. У разі дотримання зазначених принципів відбуватиметься дієвість системи недержавного пенсійного забезпечення, що створить передумови для зростання економіки України та поліпшення добробуту населення. Загальні – це принципи пенсійного забезпечення. Спеціальними є принципи недержавного пенсійного забезпечення: (а) визначені у ст. 4 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», які поділяються на принципи здійснення недержавного пенсійного забезпечення і принципи, відповідно до яких діють недержавні пенсійні фонди і (б) специфічні, що містяться у відповідних угодах між недержавними пенсійними фондами, страховими організаціями, банківськими установами і вкладниками цих фондів, установ, організацій та іншими особами, що набули статусу страхувальника [4, ст. 4].

Виділяють три правові способи здійснення недержавного пенсійного забезпечення: пенсійні фонди, страхові організації, банківські установи. Вони здійснюють свою діяльність шляхом укладання договорів, в результаті яких громадяни отримують грошове забезпечення не за рахунок державного бюджету. Як зазначає Гура Н. О., недержавні пенсійні фонди — це

організаційно-правова форма та специфічний вид неприбуткових організацій, особливості діяльності яких обумовлюють специфіку її облікового забезпечення. Діяльність недержавного пенсійного фонду пов'язана з відносинами з кількома професійними учасниками фінансового ринку, які виконують різні функції щодо управління його активами, адміністрування його діяльності та зберігання пенсійних активів [5, 100].

Страхові компанії є уповноваженими суб'єктами на вирішення питань щодо недержавного пенсійного забезпечення, адже повноваження щодо недержавного пенсійного забезпечення покладається на страхові компанії. На відміну від недержавних пенсійних фондів та банківських установ, страхові компанії забезпечують не тільки накопичення коштів, але й захист від низки ризиків. Також вони є учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про страхування. На сьогодні, страхові компанії є активними учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення. Так, вони є впливовими суб'єктами недержавного пенсійного страхування, що працюють за повним циклом, який охоплює стадії накопичення та інвестування пенсійних внесків.

Крім недержавних пенсійних фондів та страхових організації недержавне пенсійне забезпечення здійснюють банки. Вони беруть активну участь у системі недержавного пенсійного забезпечення як зберігачі, управителі активів, адміністратори недержавних пенсійних фондів. Недержавне пенсійне забезпечення банки здійснюють шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Отже, загальний порядок та умови участі в недержавному пенсійному забезпеченні залежать від його суб'єктів та особливостей його форми і визначаються окремими нормативно-правовими актами та правилами, що регламентують діяльність суб'єктів, які мають право здійснювати недержавне пенсійне забезпечення, а також іншими документами, до яких слід віднести установчі документи, пенсійні схеми та правила страхування.

Під суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення розуміють учасників правовідносин у сфері недержавного пенсійного забезпечення, які наділені взаємними правами та обов'язками. Кравченко І. О. поділяє суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення виходячи з функцій, які вони виконують в системі добровільного пенсійного забезпечення. Суб'єкти

недержавного пенсійного забезпечення можуть бути поділені на такі групи: 1) органи, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення; 2) засновники недержавних пенсійних фондів; 3) учасники недержавного пенсійного забезпечення, накопичувальної системи пенсійного страхування й особи, які беруть участь у недержавному пенсійному забезпеченні в інтересах інших осіб; 4) органи забезпечення діяльності недержавних пенсійних фондів; 5) органи контролю за здійсненням недержавного пенсійного забезпечення; 6) особи, які здійснюють допоміжну діяльність у цій царині [6, 404]. Участь суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення, які надають послуги в цій сфері, здійснюється виключно на підставі договорів про це з визначенням їх обов'язків, за винятком діяльності саморегулювальних організацій, які мають статус організацій неприбуткових.

Отже, в Україні необхідно створити оптимальну систему недержавного пенсійного забезпечення, яка б надавала можливість вільного вибору потенційному клієнту найбільш раціонального пенсійного продукту, що задовольнив би всі його потреби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на: 30.09.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2>.

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.2003 р. № 1058-IV: станом на 06.02.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

3. Гуцалова Ю. Е. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні / Ю. Е. Гуцалова // Економічний вісник. – №2. – 2015. – С. 86 – 93.

4. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9. 07 .2003 р. № 1057-IV: станом на 20.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

5. Гура Н. О. Діяльність недержавних пенсійних фондів к об'єкт обліку та звітності / Н. О. Гура // Фінанси України. – №1. – 2013. – С. 100 – 108.

6. Кравченко І. О. Склад суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення / І. О. Кравченко // Форум права. – №3. – 2011. – С. 403 – 408

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
Ж.А. Дробот